

Ainārs Lerhiss

Padomju Latvijas ārlietu spēles

**CENŠOTIES PANĀKT LATVIJAS OKUPĀCIJAS STARPTAUTISKU
LEĢITIMITĀTI, MASKAVAS PASPĀRNĒTIKA IZVEIDOTA
LATVIJAS PSR ĀRLIETU MINISTRIJA UN DARBOJĀS VIRKNE
SABIEDRISKU ORGANIZĀCIJU, KURU MĒRĶIS BIJA RADĪT
IESPAIDU, KA PADOMJU LATVIJĀ VISS IR LABĀKAJĀ KĀRTĪBĀ.**

Kad Kremļa centieni nodrošināt Latvijas PSR plašāku starptautisku politisku pārstāvniecību četrdesmito gadu beigās neizdevās, šī neveiksme neapturēja PSRS centienus panākt starptautisku leģitimitāti – lai pasaules valstis un starptautiskā sabiedrība beidzot atzītu Latviju, Igauniju un Lietuvi juridiski par PSRS sastāvdaļām. Latvijas PSR (Padomju Sociālistiskās Republikas) Ārlietu ministrijas (ĀM) pastāvēšanas faktu PSRS izmantoja mēģinājumos leģitimizēt PSRS īstenoto Latvijas okupāciju un aneksiju. Turpmākajos gadu desmitos šādi centieni Latvijas PSR starptautisko sakaru ietvaros tika izvērsti, cenšoties attīstīt iespējami vairāk jomu, kur nebija tiešu politisku sakaru, piemēram, tūrismā un kultūrā.

No Kremļa atkarīgā Ārlietu ministrija

Padomju Latvijā kopš piecdesmito gadu sākuma nebija «pilna laika» ārlietu ministra, bet šos pienākumus vairumā gadījumu amatu apvienošanas kārtībā pildīja Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētāja pirmais vietnieks, dažreiz pat kopā ar vēl kādu valdības ministra amatu. Latvijas PSR ārlietu ministri bija: Jānis Ostrovs 1950.-1959. gadā, Voldemārs Kalpiņš 1959.-1961. gadā

(apsūdzēts nacionālkomunismā un atbrīvots no amata), Andrejs Elvihs 1962.-1967. gadā, Viktors Krūmiņš 1967.-1985. gadā, Leonards Bartkevičs 1985.-1989. gadā un Eižens Počs 1989.-1990. gadā.

Latvijas PSR Ārlietu ministrija izrakstīja un izsniedza PSRS ārzemju pases Padomju Latvijas pilsoņiem, kurus komandēja uz ārvalstīm. Ārlietu ministrija izsniedza arī dažādus konsulāros dokumentus trimdā dzīvojošajiem latviešiem vai tiem tautiešiem, kuri no trimdas atgriezās Latvijā. Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas Vizu un ārzemnieku reģistrācijas daļā PSRS pases saņēma tūristi un personas, kas brauca uz ārvalstīm uz pastāvīgu dzīvi vai arī pēc privātiem uzaicinājumiem. Latvijas teritorijā astoņdesmitajos gados katru gadu uzturējās ap 1000 studentu un speciālistu no ārvalstīm. ĀM pārziņā bija attiecīgo valstu diplomātu un konsulu vizītes pie šiem studentiem un speciālistiem. Tāpat kā četrdesmitajos un piecdesmitajos gados, LPSR ĀM darbiniekus arī vēlāk turpināja komandēt darbam PSRS delegāciju un diplomātisko pārstāvniecību sastāvā uz ārvalstīm un starptautiskajām organizācijām. Baltijas padomju republiku ārlietu ministriju vadoši darbinieki piedalījās ANO Ģenerālās asamblejas sesiju darbā PSRS delegācijas sastāvā. Piemēram, Leonards Bartkevičs

piedalījās ANO Ģenerālās asamblejas 41. sesijā 1986. gada novembrī un pat uzstājās ar runu, kurā pauda PSRS viedokli par «ASV agresīvo akciju pret suverēno ANO valsti – Lībijas arābu tautas valsti».

Pārstāvji no 15 padomju republikām, tostarp arī no Latvijas, strādāja PSRS diplomātiskajā dienestā gan Ārlietu ministrijā Maskavā, gan vēstniecībās ārvalstīs. Priekšroka tika dota darbam tajās valstīs, kurās bija lielākas latviešu trimdas kopienas. Daļa šo darbinieku bija zem diplomātiskā piesega strādājoši Valsts drošības komitejas (VDK) aģenti, kuru interešu lokā bija arī kontaktu veidošana ar trimdas pārstāvjiem.

Ārvalstu augstu amatpersonu vizītes

Padomju Savienībā tika īstenota prakse, ka dažādu valstu augstas amatpersonas oficiālo vizīšu laikā apmeklēja ne tikai Maskavu un/vai Ļeņingradu, bet arī kādu no padomju savienotajām republikām. PSRS dažādu valstu vadītājiem jo īpaši centās piedāvāt iespēju apmeklēt Baltijas padomju republikas jeb tā saukto Padomju Baltiju. Padomju Savienības

PSRS LĪDERIS
ŅIKITA
HRUŠČOVS UN
AUSTRUMVĀCIJAS
VADONIS VALTERS
ULBRIHTS 1959.
GADA JŪNIJĀ
VIESOJAS RAUNĀ

vadības ieskatā šīm ārvalstu vadītāju vizītēm bija jāpierāda triju Baltijas padomju republiku leģitīma atrašanās PSRS sastāvā.

PSRS kontrolē esošās Austrumeiropas sociālistiskās valstis juridiski atzina Baltijas padomju republikas par likumīgām PSRS sastāvdaļām, tādēļ šo valstu delegāciju vizītes bija diezgan ikdienišķa parādība. Piemēram, 1959. gada jūnijā kopā ar PSRS vadītāju Ņikitu Hruščovu Latviju apmeklēja Vācijas Demokrātiskās Republikas (VDR) delegācija Vācu sociālistiskās vienības partijas Centrālās komitejas pirmā sekretāra Valtera Ulbrihta un Ministru Padomes priekšsēdētāja Oto Grotevola vadībā. 1972. gada jūnijā Rīgu apmeklēja Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas prezidents Josips Brozs-Tito, bet 1982. gadā Padomju Latviju

Latvijas teritorijā astoņdesmitajos gados katru gadu uzturējās ap 1000 studentu un speciālistu no ārvalstīm

apciemoja Kipras Republikas prezidents Spirs Kipriānu. Vairākas dienas Latvijā uzturējās Vispasaules miera padomes prezidents Romešs Čandra. 1986. gada maijā Latviju apmeklēja Jemenas Arābu Republikas valsts, sabiedrisko un kultūras darbinieku delegācija. Tā paša gada oktobrī Padomju Latvijā uzturējās Maltas Republikas parlamenta delegācija. 1987. gada jūnijā Rīgā viesojās politiķis un publicists, bijušais ASV diplomāts, kādreizējais ASV sūtniecības Latvijā 3. sekretārs (trīsdesmito gadu sākumā), padomju-amerikāņu attiecību eksperts Džordžs Frosts Kenans.

Lielākā daļa rietumvalstu turpināja ievērot Baltijas valstu «okupācijas neatzišanas doktrīnu». Francijas prezidentam Šarlam de Gollam 1966. gadā viņa vizītes laikā Padomju Savienībā tika piedāvāts apmeklēt arī okupēto Latviju, bet viņš atteicās. Taču citu valstu nostāja nebija tik konsekventa, tāpēc joprojām izraisa vēsturnieku un juristu diskusijas, vai attiecīgo kādas valsts nostāju var vai nevar uzskatīt par «okupācijas neatzišanas doktrīnas» ievērošanu vai, tieši otrādi, – pārkāpšanu. Piemēram, tāda bija Somijas prezidenta Urho Kalevas Kekonena vizīte Tallinā 1964. gada martā.

TAIZEMES SIEVIĒŠU
DELEGĀCIJA
IERADUSIES
RĪGAS DZELZCEĻA
STACIJĀ, KUR TO
SAGAIDA PIONIERU
PILS ANSAMBLĀ
UGUNTIŅĀ
DEJOTĀJI. 1974.G

Ārvalstu vēstnieku vizītes

Laiku pa laikam Latviju apmeklēja vairāku valstu vēstnieki. Līdzīgi kā valstu un to valdību vadītāju vizīšu gadījumos Latvijā biežāk ciemojās sociālistisko valstu, diezgan bieži arī «trešās pasaules» valstu, retāk – kapitālistisko valstu diplomāti. Tā 1982. gadā Latviju apmeklēja Bulgārijas, Čehoslovākijas un Polijas konsuli, Dienvidslāvijas un VDR vēstnieki, Vācijas Federatīvās Republikas (VFR) ģenerālkonsuls, konsuls un vicekonsuls, Itālijas ģenerālkonsuls. Kad septiņdesmitajos gados ar ASV firmas *Occidental Petroleum* speciālistu dalību Ventspilī tika uzbūvēta liela ķīmisko vielu eksporta un importa osta, bet pie ostas minerālmēslu rūpnīca, celtniecības darbu laikā Rīgu un Ventspili vairākas reizes apmeklēja ASV ģenerālkonsuli un konsuli.

Plašākie tūrisma sakari veidojās ar sociālisma nometnes valstīm. No kapitālistisko valstu tūristiem Rīgu visvairāk apmeklēja somi

ASV ģenerālkonsulāta Ļeņingradā pārstāvji izteica ieinteresētību norīkot konsulāro agentu Ventspilī. (Šķiet, ka tas netika īstenots.) Astoņdesmitajos gados vairākas reizes Latvijā bija ASV ģenerālkonsulāta Ļeņingradā konsuls, vēlāk ģenerālkonsuls Ints Mintauts Siliņš (pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas viņš 1991.–1995. gadā bija pirmais ASV vēstnieks Latvijā).

1983. gada augustā Latvijā ieradās Padomju Savienībā akreditēto diplomātisko pārstāvju vadītāju grupa – Polijas, Mozambikas, Pakistānas, Taizemes, Senegālas, Gvinejas-Bisavas, Nigērijas, Gabonas, Singapūras, Kamerūnas, Tanzānijas, Šrilankas, Libērijas un Malaizijas vēstnieki, Ēģiptes Arābu Republikas, Ganas, Jordānijas, Ķīnas, Kubas, Rumānijas, Sudānas un Jamaikas pagaidu pilnvarotie lietveži un Libānas vēstniecības 1. sekretārs.

1985. gadā Padomju Latviju apmeklēja Indijas un Austrijas vēstnieki, jūlijā saistībā ar dziesmu svētkiem Latvijā viesojās Bulgārijas, Ungārijas, VDR un Mongolijas ģenerālkonsuli un Čehoslovākijas konsuls. Regulāri tika uzņemtas dažādu valstu komunistisko, sociālistisko un strādnieku partiju delegācijas, savukārt Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) pārstāvji apmeklēja komunistisko, sociālistisko un strādnieku partiju pārstāvjus citās valstīs.

Vairākas Latvijas PSR pilsētas ietilpa Ļeņingradā izvietoto ārvalstu ģenerālkonsulātu konsulārajā apgabalā. Tāpēc Latvijas PSR Ārlietu ministriju apmeklēja ne tikai sociālistisko valstu ģenerālkonsuli un konsuli, bet arī bieži to rietumvalstu konsulārie pārstāvji, kas dažādā pakāpē īstenoja «neatzīšanas politiku», tomēr konsulāros jautājumus risināja, apciemojot okupēto Latviju. Galvenokārt tieši praktisko jautājumu risināšanas nepieciešamības dēļ vairākums to valstu, kuras *de iure* neatzina Baltijas valstu aneksiju, *de facto* tomēr atzina, ka Baltijas valstis kā trīs republikas faktiski atrodas PSRS varasiestāžu kontrolē. Latvijas PSR Ārlietu ministrijā uzskatīja šādas vizītes par atzīšanu Padomju Latvijai, skaidrojot, ka juridiskā sadarbība ar «neatzītas valsts» oficiālu iestādi ir visai problemātiska; tātad pati dzīve pierādot, ka «neatzīšanas politika» ir lemta bojāejai. Vēlākie notikumi astoņdesmito gadu beigās parādīja, ka tā tas gluži nebija gan.

Tūrisma kontakti

Ārzemju tūrisma attīstības dēļ 1966. gadā tika izveidota valsts pārvaldes iestāde – Latvijas PSR Ministru Padomes Ārzemju tūrisma pārvalde. Tās pienākumos bija ārzemju tūrisma attīstības pamatvirzienu noteikšana republikā, kā arī Padomju Latvijas pilsoņu tūrisma braucieni organizēšana uz ārzemēm. Latvijā ārzemju tūristus uzņēma trīs organizācijas. Lielākā no tām bija Vissavienības akcionāru sabiedrības *Intūrists* Rīgas apvienība, kas apkalpoja vairāk nekā 80 procentus ārvalstu tūristu. Jauniešus uzņēma jaunatnes starptautiskā tūrisma birojs *Sputņik*. Trešā organizācija bija Republikas arodbiedrību tūrisma un ekskursiju padome.

Tūristu uzņemšanā piedalījās vairākas ministrijas, organizācijas un izpildkomitejas. Visu šo resoru un tūrisma darba koordinācija bija uzdots Ārzemju tūrisma pārvaldei. Tā sekoja, lai tiktu ievēroti pastāvošie noteikumi ārzemju tūristu uzņemšanā, lai pastāvīgi celtos viesu apkalpošanas līmenis. Astoņdesmito gadu sākumā pēc *Intūrists* Rīgas apvienības viesnīcas *Latvija* nodošanas ekspluatācijā

Latvijas PSR pārstāvju vizītes ārvalstīs

Arī Latvijas PSR oficiālie pārstāvji laiku pa laikam devās ārvalstu vizītēs. Piemēram, 1985. gadā Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētāja Jurija Rubeņa vadītā delegācija apmeklēja Austriju. Svarīgs virziens bija Latvijas PSR diplomātu piedalīšanās starptautiskās sarunās PSRS delegāciju sastāvā. Piemēram, 1986. gada aprīlī PSRS delegācijas sastāvā sarunās Vīnē un tā paša gada novembrī EDSA dalībvalstu

kārtējā sanāksmē Vīnē piedalījās LPSR ārlietu ministra vietnieks Nikolajs Neilands. Viņš piedalījās arī 1987. gada martā NATO un Varšavas līguma organizācijas sarunās Vīnē par bruņoto spēku un bruņojuma samazināšanu Viduseiropā. 1987. gada oktobrī sociālistisko valstu radio un televīzijas organizāciju apvienības *Intervīzija 70*. sesiju vadīja Latvijas PSR Valsts televīzijas un radoraidījumu komitejas priekšsēdētājs Ivars Ķezbers.

ASV NACIONĀLĀS
SIEVIĒŠU LĪGAS
ASOCIĀCIJAS PAR
MIERU UN BRĪVĪBU
DELEGĀCIJA
APMEKLĒ
ZVEJNIEKU
KOLHOZU UZVĀRĀ.
1973. GADS

Rīga katru gadu uzņēma ap 50 000 ārzemju tūristu no 45 valstīm.

Plašākie tūrisma sakari veidojās ar sociālisma nometnes valstīm. No kapitālistisko valstu tūristiem Rīgu visvairāk apmeklēja somi. Pieauga tūristu skaits no VFR, ASV, Zviedrijas un Francijas. Ārzemju tūristiem parasti piedāvāja apmeklēt Vecrīgu, kūrortpilsētu Jūrmalu, Siguldū, Etnogrāfisko brīvdabas muzeju un vairākus citus muzejus. Tika pat apgalvots, ka «pēc pašu vēlēšanās» tūristi varējuši ciemoties rūpnīcu kolektīvos, skolās un medicīnas iestādēs. Tūristiem tika organizēti izbraukumi ar autobusiem uz Ogri, Salaspili, ar kuģīšiem pa Rīgas apkārtnes upēm un ezeriem, Rīgas līci. Ārzemniekiem Latvijā bija atļauts apmeklēt apdzīvotas vietas tikai ap Rīgu, šo ierobežojumu atcēla tikai 1990. gadā. Lai gan padomju pilsoņu iespējas apmeklēt ārvalstis padomju gados bija ļoti ierobežotas un bija saistītas ar politiskiem un ideoloģiskiem «filtriem», tika uzsvērts, ka katru gadu «daudzi tūkstoši LPSR darbaļaužu» braucot ārzemju ceļojumos. Piemēram, 1982. gadā padomju tūristiem tika piedāvāti 180 ārzemju maršruti. Padomju Latvijas pilsoņi visvairāk

bija apmeklējuši sociālistiskās valstis, bet braukuši arī uz Franciju, Itāliju, Somiju, Indiju, Spāniju, Meksiku un Japānu. Tradicionāli bija kļuvuši braucieni pa Donavu, apkārt Eiropai, pa Baltijas un Ziemeļu jūru. Organizēja izbraukumus uz Rīgas sadraudzības pilsētām, atpūtas braucienus uz Bulgārijas, Rumānijas, Dienvidslāvijas un Kubas kūrortiem.

Rakstnieki un aktieri miera sardzē

Latvijas PSR leģitīmāciju bija cerēts pierādīt ne tikai ar Ārlietu ministrijas aktivitātēm, bet arī vairāku citu organizāciju darbību, kuras arī katra savā specifiskā nozarē bija deleģētas nodarboties ar ārējiem sakariem. Daļa no tām formāli skaitījās sabiedriskas, nevalstiskas organizācijas, kuru darbība un kompetences tomēr tika precīzi koordinētas, kontrolētas un pakļautas PSRS valsts interesēm. Bija attiecīga profila centrālās PSRS organizācijas Maskavā un tām atbilstošas un pakļautas tāda paša nosaukuma organizācijas savienotajās republikās. Latvijas PSR šajā ziņā nebija izņēmums.

Šīs organizācijas pamatā sastāvēja no kultūras un sabiedriskajiem darbiniekiem, taču atradās augsta ranga Latvijas PSR partijas un valsts darbinieku kontrolē. Veidojot šīs struktūras, vadījās pēc principa – ja ir sarežģīti, reizēm pat neiespējami saprasties valdībām un politiķiem, daudz vieglāk to būtu izdarīt valstu sabiedrību pārstāvjiem, tā teikt, «parastajiem cilvēkiem». Tāpēc priekšplānā tika izvirzīti kultūras, tūrisma un tamlīdzīgi ārējie sakari. Tika atzīts, ka dažas ārējo sakaru akcijas piemērotāk bija veikt ne zem valsts iestāžu izkārtnes. Tagad nav vairs nekāds noslēpums, ka tolaik šīs organizācijas darbojās arī kā valsts drošības iestāžu piesegorganizācijas, un vairāki to darbinieki, sevišķi pēc VDK aģentu kartotēkas publiskošanas, ir zināmi kā minētās drošības iestādes aģenti.

Viena no redzamākajām šāda veida organizācijām bija Miera aizstāvēšanas komiteja. Latvijas Padomju rakstnieku savienības telpās 1951. gada 18. septembrī pulcējās republikas literatūras un mākslas darbinieki, kā arī citu profesiju pārstāvji, kuri parakstīja Vispasaules Miera padomes aicinājumu par Miera pakta noslēgšanu starp lielvalstīm. Latvijas Miera aizstāvēšanas komitejas priekšgalā nostājās akadēmiķis Jānis Peive, dzejnieki Jānis Sudrabkalns un Andrejs Balodis. Viņiem

© Foto: Valsts Kinofotofonodokumentu arhīvs / Alise Iljina, Sergejs Danilovs, Leonīds Pantuss, A. Batanovs

pievienojās Eduards Smilģis (jau no 1929. gada bija aktīvi darbojies Latvijas un PSRS tautu kultūras tuvināšanās biedrībā), aktieris un režisors Alfrēds Amtmanis-Briedītis, gleznotājs Artūrs Lapiņš, gleznotājs, scenogrāfs un pedagogs Oto Skulme, aktrise Lilita Bērziņa, aktieris Juris Jurovskis un citi. Komitejas pirmajā sastāvā ietilpa arī partizāns Vilis Samsons un Latvijas komunistiskās partijas centrālās komitejas sekretārs Arvīds Pelše. Latvijas miera cīnītāji tika pārstāvēti un uzstājās daudzos Eiropas mēroga forumos. Bija izveidojusies sadarbība ar miera piekritējiem no Somijas. Miera dienas tika rīkotas, piemēram, Oslo un Ķīlē. 1975. gada pavasarī, gatavojoties Eiropas drošības un sadarbības apspriedei Helsinkos, Padomju Latvijas delegāciju Stokholmā vadīja Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētāja vietnieks Viktors Krūmiņš, delegācijā bija žurnālisti un mākslinieki.

Latvijas Miera aizstāvēšanas komitejas pārstāvji vairākkārt piedalījās PSRS Miera aizstāvēšanas komitejas delegācijas braucienos uz ārzemēm, piemēram, Čehoslovākiju un Vjetnamu. Kad 1980. gadā Padomju Savienības

ITĀLIJAS
KOMPARTIJAS
DELEGĀCIJAS
VIZĪTE RĪGAS
AUTOELEKTRO-
APARĀTU RŪPNICĀ.
1968. GADS

pārstāvji apmeklēja Kanādu, PSRS Tautas skatuves māksliniece Vija Artmane bija šīs delegācijas vadītāja.

Rīgā 1969. gada maijā noritēja Baltijas Miera dienas. Tajās piedalījās pārstāvji no Polijas, VDR, Dānijas, Norvēģijas, Zviedrijas un Somijas. Viesi tika iepazīstināti ar Latvijas kultūras un saimniecisko dzīvi. Notika mītiņš Salaspils memoriālā. Miera dienas noslēdza konference, kurā pārrunāja tādas problēmas kā Eiropas drošība un sadarbība,

Lielākā daļa rietumvalstu turpināja ievērot Baltijas valstu «okupācijas neatzīšanas doktrīnu». Francijas prezidentam Šarlam de Gollam 1966. gadā viņa vizītes laikā Padomju Savienībā tika piedāvāts apmeklēt arī okupēto Latviju, bet viņš atteicās

Sadraudzības pilsētas

Vēl viens ārējo sakaru virziens bija sadraudzības pilsētu sadarbība. 1965. gadā Rīga kļuva par Vispasaules sadraudzības pilsētu federācijas locekli. Rīgas sadraudzības pilsētas padomju periodā bija Ruse (Bulgārija), Rostoka (VDR), Ščecina (Polija), Pori (Somija), Kobe (Japāna), Kalē (Francija) un Brēmene (VFR). Piemēram, Latvijas PSR delegācija 1981. gadā ar plašu kultūras programmu piedalījās Rīgas dienās

Brēmenē. 1981. gadā biedrības *VFR-PSRS* Brēmenes aktīvisti viesojās Rīgā. Jūrmalu draudzības saites vienoja ar Pietarsāri (Somija) un Kabūru (Francija), bet Ventspili – ar Loriānu (Francija). 1983. gadā atzīmēja Rīgas desmit gadu sadraudzību ar Brēmēni. Studentu starptautisko sporta spēļu *Universiāde-85* laikā Rīgas pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs Alfrēds Rubiks atklāja Rīgas birzi Kobē.

robežu neaizskaramība, Baltijas jūras demilitarizācija, kodolieroču aizliegšana un militāri politisko bloku likvidācija. Šāda veida pasākumi, līdzīgi kā dažāda veida protesta akcijas pret «imperiālistiem – pasaules kara kurinātājiem», notika, lai demonstrētu nostāju un mudinātu kapitālistisko valstu sabiedrību, lai tās izdara spiedienu uz savām valdībām.

Biedrība kultūras sakaru uzturēšanai

1956. gada 27. janvārī Rīgas pilsētas inteliģences sapulce pieņēma lēmumu organizēt Latvijas biedrību kultūras sakaru uzturēšanai ar ārzemēm. 1958. gada nogalē šī organizācija tika pārveidota par Latvijas un ārzemju draudzības un kultūras sakaru biedrību. Padomju Savienībā sāka darboties arī daudzas biedrības draudzības sakariem ar atsevišķām aizrobežu valstīm. Piecdesmito gadu beigās un sešdesmito sākumā Rīgā tika nodibinātas PSRS un sociālistisko valstu draudzības biedrību nodaļas. Pirmo nodibināja PSRS–Rumānijas draudzības biedrības Latvijas nodaļu. Tai sekoja PSRS–VDR, PSRS–Polijas, PSRS–Bulgārijas draudzības biedrību Latvijas nodaļas. Vienlaikus radās arī pirmās nodaļas draudzības sakariem ar kapitālistiskajām valstīm, piemēram, Franciju, Zviedriju un Dāniju.

Ik gadus vairākās ārvalstīs PSRS un ārzemju draudzības un kultūras sakaru biedrība rīkoja PSRS dienas, kurās Padomju Savienību pārstāvēja Latvijas PSR. Biedrība uzņēma ārzemju viesus, kuri apmeklēja Latviju kā tūristi vai dažādu delegāciju locekļi. Astoņdesmitajos gados biedrība uzņēma ap 7000 ārvalstu tūristu gadā.

Visai aktīvi notika okupētās Latvijas kultūras darbinieku braucieni uz ārzemēm. Tie bija mākslinieki ar izstādēm, profesionālie un pašdarbības muzikālie kolektīvi ar koncertiem.

VIENA NO TEJU OBLIGĀTĀJĀM APMEKLĒJUMA VIETĀM ĀRVALSTU DELEGĀCIJĀM BIJA SALASPILS MEMORIĀLS. 1968. GADA VASARĀ TO APMEKLĒJA ČEHOSLOVĀKIJAS PARLAMENTA PĀRSTĀVJI

Vairāku ansambļu dejotāju grupas piedalījās 1980. gada Maskavas olimpisko spēļu atklāšanas koncertā, sniedza koncertus olimpiādes dalībniekiem un viesiem. Padomju Latvijas pārstāvjiem bija panākumi starptautiskās fotomākslas un filatēlijas izstādēs, kinofestivālos, bet individuālajos un komandu sporta veidos starptautiskās sacensībās piedalījās tie Latvijas sportisti, kuri spēja iekļūt PSRS izlases sastāvā.

1986. gadā Latvijas vārds pasaulē izskanēja saistībā ar Jūrmalā, Dzintaru koncertzālē, notikušo PSRS un ASV sabiedrības pārstāvju tikšanos. Jūrmalas konferenci organizēja Padomju un ārzemju draudzības un kultūras sakaru biedrību savienība, Latvijas un ārzemju draudzības un kultūras sakaru biedrība, Čatokvas institūts un Eizenhauera institūts. Savukārt gadu vēlāk oficiālajā PSRS delegācijā konferencē Čatokvā (ASV) piedalījās LKP CK sekretārs Anatolijs Gorbunovs, Latvijas un ārzemju kultūras sakaru biedrības prezidija priekšsēdētājs Žanis Zakenfelds, LKP Jūrmalas pilsētas komitejas 1. sekretārs Kārlis Līcis un LPSR Augstākās tiesas priekšsēdētājs Gvido Zemribo. PSRS vadītāja Mihaila Gorbačova pasludinātās «pārbūves» atklātības tendenču apstākļos jauna pieeja

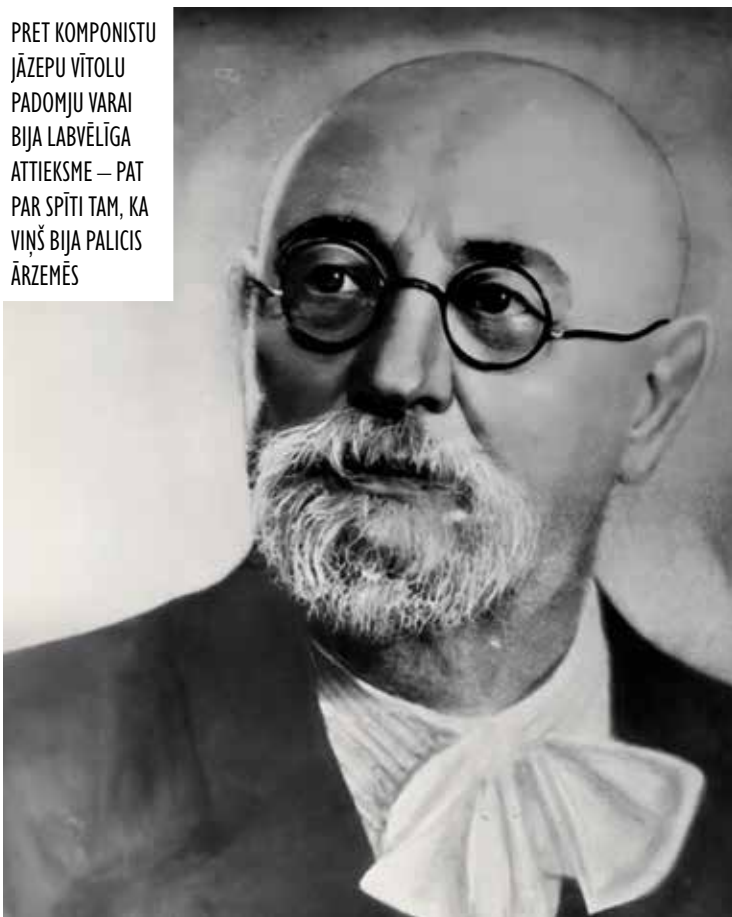
bija tik brīvdomīga, ka Gorbunovs sniedza interviju gan latviešu trimdas laikraksta *Laiks* galvenajam redaktoram Ilgvaram Spilneram, gan radiostacijas *Amerikas balss* latviešu raidījumu redakcijai.

1964. gada septembrī tika nodibināta Latvijas komiteja kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs. Šīs komitejas pamatprincipi tika izteikti tās konferencē 1978. gadā šādi: «Latvijas komiteja kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs turpmākajā darbībā savu iespēju robežās atbalstīs katru ārzemēs dzīvojošo latviešu labas gribas izpausmi, katru godīgu centienu sadarboties ar Padomju Latviju, kā arī citām padomju republikām ikvienā kultūras, mākslas un ekonomikas jomā».

1957. GADA
VISPASAULES
JAUNATNES UN
STUDENTU FESTIVĀLS
MASKAVĀ. LATVIJAS
PSR DELEGĀCIJA
TAUTASTĒRPOS
DEMONSTRĒ
VIESIEM NO ĶĪNAS,
CIK LAIMĪGA DŽĪVE
IR LATVIEŠIEM
DRAUDZĪGAJĀ
PADOMJU TAUTU
SAIMĒ

Visai aktīvi notika okupētās Latvijas kultūras darbinieku braucieni uz ārzemēm. Tie bija mākslinieki ar izstādēm, profesionālie un pašdarbības muzikālie kolektīvi ar koncertiem

PRET KOMPONISTU
JĀZEPU VĪTOLU
PADOMJU VARAI
BIJA LABVĒLĪGA
ATTIEKSME – PAT
PAR SPĪTI TAM, KA
VIŅŠ BIJA PALICIS
ĀRZEMĒS

Jāzeps Vītols īpašais gadījums

PSRS iestāžu attieksme pret latviešu trindas darbiniekiem bija diezgan negatīva, tomēr ne visos gadījumos. Piemēram, 1958. gadā Latvijas Valsts konservatorija tika nosaukta tās dibinātāja un pirmā rektora komponista Jāzeps Vītols vārdā, lai gan viņš 1944. gadā bija emigrējis no Latvijas. Trimdā devušies darbinieki padomju propagandā parasti tika asi kritizēti vai atstāti vispārējai noklusēšanai un aizmirstībai. Taču attiecībā uz Jāzeps Vītola piemiņu tika

izdarīts izņēmums, arī viņa dzīvesbiedre Annija Vītola regulāri apmeklēja Latviju. 1982. gadā Jāzeps Vītols 120. gadskārtas ievērojamākais notikums bija pirmais Vissavienības studentu-kora diriģentu konkurss Rīgā, kas vēlāk kļuva par tradīciju minētās augstskolas dzīvē. Konkurssā piedalījās PSRS daudzas konservatorijas, un, tā kā programmā bija J. Vītola kora dziesmas, tad konkurss bija uzskatāms par plašu izcilā latviešu skaņraža kora mūzikas propagandu Padomju Savienībā.

Kultūras dienas

Svarīgi bija arī žurnālistu kontakti. Notika radiomateriālu apmaiņa ar Rīgas sadraudzības pilsētām. Paplašinājās Latvijas PSR žurnālistu sakari ar citu zemju kolēģiem. Tie bija gan dienesta komandējumi, gan tūrisma ceļojumi, uzturēšanās starptautiskajos žurnālistu atpūtas namos Ungārijā un Bulgārijā, gan dažādu delegāciju pieredzes apmaiņas braucieni. Savukārt Latvijas PSR Žurnālistu savienība ik gadus uzņēma viesus no vairākām zemēm. Padomju Latviju regulāri apmeklēja arī daudzu valstu korespondenti, kuri bija akreditēti Maskavā.

Padomju preses aģentūrai *Novosti* (APN) bija savas nodaļas visās padomju republiku galvaspilsētās. APN Latvijas nodaļa gatavoja dažāda veida informatīvos materiālus, tādējādi daudzu valstu presē un televīzijā, kā arī APN ārzemju izdevumos parādījās literāri, foto un televīzijas materiāli par Padomju Latviju. Latvijas Radio no 1960. gadu sākuma raidīja arī ārzemju klausītājiem – tautiešiem svešumā (raidījums *Dzintarkrasts*) un raidījumus zviedru valodā.

Izplatīta bija dažādu ārvalstu kultūras dienu rīkošana Latvijā. Pirmām kārtām tas attiecas uz sociālistisko valstu un Rīgas sadraudzības pilsētu kultūras dienām. Piemēram, kultūras un ārlietu ministra Voldemāra Kalpiņa vadībā notika Rumānijas, Čehoslovākijas un VDR kultūras dekādes Latvijā. 1981. gadā Rīgā notika *Austrijas dienas Padomju Latvijā*, Latvijā norisinājās Irākas dienas, Brēmenē notika *Latvijas PSR kultūras dienas VFR*, Rīgā norisinājās Ruses draudzības dienas un Pori dienas, Norvēģijā un Etiopijā notika *Padomju Latvijas kultūras dienas*.

Padomju Latvija ik gadus piedalījās kādā no starptautiskiem gadatirgiem (tautsaimniecības izstādēm) ārzemēs, kur kultūras programmas sagatavošana un organizēšana tika uzticēta Latvijas un ārzemju draudzības un kultūras sakaru biedrībai. Piemēram, starptautiskajā Lisabonas gadatirgū 1986. gadā PSRS paviljonā Padomju Latvija tika pārstāvēta ar tautsaimniecības produkciju, kurā tika parādīti 55 rūpniecības uzņēmumu eksponāti.

Atmodas laiks

Atmodas laikā 1988.–1989. gadā sākotnēji izvirzījās jautājums par lielāku Latvijas PSR suverenizācijas pakāpi un pārstāvniecību

© Foto: Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs / Aļise Iljina, Sergejs Danilovs, Leonīds Pantuss, A. Batanovs

starptautiskajās attiecībās. 1988. gada oktobrī Latvijas Tautas frontes (LTF) pirmajā kongresā pieņemtajā LTF programmā bija teikts, ka «LTF atbalsta Baltijas republiku, kā arī Baltijas jūras reģiona valstu politisko, ekonomisko un kultūras sakaru attīstību». Dokumentā tika pasludināts, ka «republiku savstarpējās attiecības, kā arī kompetences sadale starp savienotajām republikām un PSRS nosakāma uz līguma pamata» un ka ir nepieciešams piešķirt republikai veto tiesības jautājumā izlemšanā, kas skar tās intereses, kā arī realizēt tiesības patstāvīgi

nodibināt tiešas attiecības ar citām valstīm un starptautiskajām organizācijām. Tika arī norādīts: «Ir nepieciešams Latvijas PSR Konstitūcijā noteikt Latvijas PSR pilsoņa statusu un pieņemt likumu par Latvijas PSR pilsonību.»

Jau gadu vēlāk LTF otrais kongress pieņēma jaunu programmu un pasludināja kursu uz Latvijas valsts neatkarību, taču Latvijas PSR ārējo sakaru attīstīšanas jautājumi bija aktuāli vēl līdz 1990. gada 4. maija deklarācijai, ar kuru tika pasludināta Latvijas Republikas valsts neatkarības atjaunošana.

Raksta tapšanu
finansāli atbalsta
Kultūras ministrija.
Par saturu ir
atbildīga Latvijas
Okupācijas muzeja
biedrība.

Kultūras ministrija